

En jämförelse av samhället i ”Et Dukkehjem” och ”En dag i Ivan Denisovitjs liv”.

”The level of civilization in a society can be judged by entering its prisons.” – Nivån av civilisation i ett samhälle kan bestämmas genom att studera dess fängelser, så lär Fjodor Dostojevski sagt. Det är på detta citat som jag bygger grunden till min uppsats. Jag vill försöka visa hur samhället i ”Et Dukkehjem” och ”En dag i Ivan Denisovitjs liv” gör för att kontrollera personerna och hur samhället tycker och anser att man ska uppföra sig och vara. Båda huvudpersonerna, Nora och Ivan, är fångar: Ivan sitter fysiskt i ett fängelse, medan Nora är psykiskt, och framför allt socialt fängslad.

Ivan Denisovitjs Sjuhov lever i den sovjetiska diktaturstaten. Det är en dag i februari 1951, det är vinter på den ryska tundran. Det är kallt och internerna kämpar mot två fiender – kölden och hungern, och staten. Den stat Sjuhov arbetade för tio år tidigare har satt honom i arbetsläger, och han ska leva och arbeta på 500 gram bröd och några skålar soppa eller gröt om dagen. Det centrala i berättelsen är hur eländigt fångarna lever, men att det fortfarande finns ett hopp, att en dag komma ut och få leva sitt eget liv.

Genom hela boken speglas det samhälle som har skapat detta arbetsläger. Man klagar på fångvakterna, man klagar på den orättvisa som hela tiden påverkar internerna negativt och de som står högre i hierarkin positivt. Sjuhov stred 1942 på Nordvästfronten mot tyskarna i andra världskriget. Han blev tillfångatagen, lyckades fly och blev senare tagen av Ryssarna. Han blev anklagade för att vara tysk spion, och blev därför dömd till fängelse och senare tio år i arbetsläger. Han förklarar i boken att han inte hade blivit dömd på juridisk grund utan att:

”...de asen hade kommit överens om att säga att de flytt.”¹

Detta visar på att det juridiska systemet inte fungerar som det ska. Man ansträngde sig inte för att göra fångarna rättvisa, utan dömd dem direkt och mer eller mindre utan rättegång. Så fungerar det också i lägret. Blir en fånge orättvist behandlad gör han bäst i att inte klaga eller uttrycka sitt missnöje utan bara vara tyst och ta emot.

”Brigadcheferna kom i en rad och sträckte fram sina skålar i luckan, och i skålarna blev det bottenskylla och hur mycket gryn det fanns eller hur mycket det vägde, frågade ingen efter, för öppnade man mun det minsta blev resultatet bara att man fick hundra gram mindre i den.”²

Ett annat exempel på hur samhället behandlar sina medborgare är hur en medfånge till Sjuhov, Goptjij, blev åtalad och dömd. Goptjij är en ung man som blivit inburad för att han burit mjölk till Bendera-anhängare, som var någon typ av revolutionärer i någon rysk stad eller delstat. Trots att han var ung fick han ett straff som en vuxen, tio år i arbetsläger.

Dessa tre exempel visar på att det inte var ett fritt samhälle. Och det vet vi att det verkligen var så efter andra världskriget. Ännu ett tydligt exempel från boken:

”Också fångens tankar är ofria”³

I några brev från sin fru får Sjuhov reda på att arbetsuppgifter och organisationen kring arbetet har förändrats, vilket gör honom mycket fundersam. Det har skett en mycket stor förändring i samhället under de nio år som Sjuhov varit hemifrån:

”Sjuhov kunde omöjligt fatta vissa saker i hustruns brev, t ex att inte en själ kommit till kolchozen efter kriget – att alla ungdomar hade på något vis lyckats skaffa sig arbete på fabrik i stan eller på torvmossen. [...] de bodde hemma,

---

¹ sidan 53.

² sidan 56.

³ sidan 31.

men arbetade på annat håll. Sjuhov hade upplevt både privat jordbruk och kollektivjordbruk, men detta att karlarna inte arbetade i din egen by det kunde han inte få in i sin skalle.”

Det nya var att man gjorde bonader och sålde. Många hade blivit affärsmän och reste runt och sålde dessa bonader, en del använde till och med flyg för att komma fram snabbt, vilket måste varit väldigt revolutionerande.

Den bild jag får av samhället när jag läser boken är att det är kallt, rent psykiskt. Mycket är bestämt uppifrån, och man ska inte ställa några frågor, bara göra som man blir tillsagd. Och vad jag har lärt mig i skolan och i övrigt så överensstämmer denna bild med hur verkligheten såg ut i efterkrigstidens Sovjet.

Åttiofem år tidigare, i Norge, skrev författaren Henrik Ibsen ett mycket radikalt och uppseendeväckande skådespel om en kvinnas frigörelse i det mansdominerade samhälle som Norge och de flesta andra länder var vid den tiden, varför det väckte uppståndelse runt om i hela världen.

Kvinnan har i alla tider förväntats vara underställd mannen. Men nu råkar Nora rädda livet på sin man och hon kommer på så vis i ett visst överläge. Det enda felet var att hon gjorde något mycket olagligt för att göra det möjligt för Torvald att komma iväg till Italien, den resa som räddade honom livet.

Hur speglas då samhället i ”Et Dukkehjem”? Till att börja med så var det ju ett mansdominerat samhälle. Det var mannen som var huvudet i familjen. Mannen hade hand om det mesta, till exempel ekonomin:

”NORA. Hvis du vil gi meg noe, så kunne du jo -; du kunne -

HELMER. Nå, nå; ut med det.

NORA. Du kunne gi meg penge, Torvald. Bare så meget som du synes du kan avse; så skal jeg siden en av dagene kjøpe noe for dem.

HELMER. Nei men, Nora -

NORA. Å jo, gjør det, kjære Torvald; jeg ber deg så meget om det. Så skulle jeg henge pengene i et smukt gullpapirs omslag på juletreet.”

Jag antar att denna scenen var typisk då. Manen arbetade och tjänade pengar, och kvinnan var hemma och tog hand om huset. Samma scen finns i Strindbergs ”Fadren” som kom ut 1887, där mannen ger sin fru pengar till hushållet.⁴

En annan viktig del, som också den ansvarades av mannen var uppfostran. Dock var det kvinnan som uppfostrade, men det var mannen som hade ansvaret och styrde och ställde med hur uppfostran skulle gå till väga. I ”Et Dukkehjem”, när Torvald får reda på vad Nora har gjort, tar han ifrån henne rätten att uppfostra barnen:

”HELMER. Dette er så utrolig at jeg ikke kan fastholde det. Men vi må se å komme til rette. Ta sjalet av. Ta det av, sier jeg! Jeg må se å tilfredsstille ham på en eller annen måte. Saken må dysses ned for enhver pris. - Og hva deg og meg angår, så må det se ut som om alt var imellem oss liksom før. Men naturligvis kun for verdens øyne. Du blir altså fremdeles her i huset; det er en selvfølge. Men børnene får du ikke lov til å oppdra; dem tør jeg ikke betro deg -. Å, å måtte si dette til henne som jeg har elsket så høyt, og som jeg ennå -! Nå, det må være forbi. Her efter dags gjelder det ikke lenger lykken; det gjelder bare å redde restene, stumpene, skinnet.”⁵

Om man då jämför Noras frihet med den frihet som verkar råda i Sovjetunionen i ”En dag i Ivan Denisovitjs liv” så märker man ju att det är friare i Norge, Nora är ute och

---

⁴ ”Fadren”, sidorna 16 - 17

⁵ jmf ”Fadren”

julhandlar och kan köpa det hon vill, det är inte den press som man kan ana i Sovjet, även om det inte tas upp direkt.

Nora och Ivan har inte mycket tillsammans, mer än att de är fångar av sina egna samhällen. Båda är fångar och om någon försöker bryta sig ut så kommer någon eller något annat att dra åt snaran, för att hålla dem på plats. Stalinismen höll ett mycket hårdare och mer brutalare grepp om folket, och det höll ju i sig även efter Stalins död, medan det folkliga greppet om kvinnorna i Norge var mer 'naturligt' och civiliserat.

Civilisationen har vunnit många framgångar sedan dessa båda verken skrevs. Det finns internationella lagar som beskriver hur man får och inte får behandla fångar, och det finns lagar som säger att man inte får diskriminera människor på grund av kön, hudfärg eller nationalitet, och det tycker jag är ett steg i rätt riktning för mänskligheten. Den samhällskritik som framförs i Ibsens och Solsjenitsyns verk har kanske varit med att förändra inställningar och etiska regler i dagens samhällen.

Tobias Blom
IB 3
98-10-02
(1386 ord)

Bibliografi

En dag i Ivan Denisonvitjs liv, Alexander Solsjenitsyn, Wahlströms & Widstrand, 1990
Et Dukkehjem, Henrik Ibsen, Gyldendal Norsk Forlag A/S, 1991
Ett Dockhem, svensk översättning.
Fadren, August Strindberg, Natur och Kultur, 1986.